

Roman
Cílek

Associační
ČAS

Edice Český ČAS

Běda tomu, kdo vyčnívá z řady

1948 – 1953: POHLED DO ZÁKULISÍ POLITICKÝCH ZLOČINŮ

Roman Cílek

BĚDA TOMU,
KDO VYČNÍVÁ Z ŘADY

1948–1953: pohled do zákulisí politických zločinů

Edice Český ČAS

Roman Cílek

BĚDA TOMU,
KDO VYČNÍVÁ Z ŘADY

1948 – 1953: pohled do zákulisí politických zločinů

„Kdo ovládá minulost, ovládá budoucnost, a kdo ovládá přítomnost, ovládá minulost... My chyby toho druhu neděláme. Všechna zde učiněná doznání jsou pravdivá. Děláme je pravdivými. A především nedovolíme mrtvým, aby povstali proti nám. Přestaň si myslet, že potomstvo ti dá za pravdu... Potomstvo o tobě nikdy neuslyší. Z dějinného procesu budeš vymazán beze zbytku. Zplyneme tě a vyšleme do stratosféry. Nic z tebe nezůstane, ani jméno v matrice, ani vzpomínka v nějakém žijícím mozku. Budeš anulován v minulosti právě tak jako v budoucnosti. Bude to, jako bys nikdy neexistoval.“

(George Orwell: románová vize s názvem „1984“)

„Necht' to slyší ti druzí! Nyní se bude tančit v novém duchu a vás už k ničemu nepotřebujeme. Půjďte-li s námi, pochováme vás s muzikou a květinami, a když ne, budou vám muset stačit dva metry hlíny a pár lopat chlorového vápna.“

(Místní veřejný činitel Mráz na jaře 1948 ve veřejném projevu ve Fryštáku)

„O tom, kdo je vinen a kdo nevinen, kde končí omyly či chyby a kde nastává trestní odpovědnost, rozhoduje strana za pomoci orgánů národní bezpečnosti.“

(Ministr národní bezpečnosti Karol Bacílek na celostátní konferenci KSČ)

Fotografie na obálce: k nebi nedlouho před svou smrtí hledí někdejší velitel našich západních letců generál Karel Janoušek, dolní snímek vlevo: generál Karel Kutlvašr při poradě ve štábu vojenské složky České národní rady, vpravo: rehabilitační svědkyně Ludmila Řiřicová-Uhlířová po letech vstupuje do míst, která tragicky ovlivnila její život. Zadní strana obálky: generálové Čepička (v popředí) a Reicin a Marta Čepičková-Gottwaldová.

Copyright © Roman Cílek, 2015

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2015

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Laňková, 2015

© Nakladatelství ČAS, 2015

ISBN 978-80-7475-116-5

ÚVODEM

„Pouze moudrý a vznešený vítěz se dokáže v okamžicích, kdy získá moc, obejít bez pomsty. Ti, kteří triumfovali v únoru 1948 a měsících následujících, měli ke vznešenosti dál než ke hvězdám,“ říká se v jedné z kapitol této knížky. Nemohlo to být tedy jinak: po čase triumfu nadešel, musel zákonitě nadejít, čas zúčtování s těmi, kteří tak či onak překáželi. Čas skoro až panického strachu o moc, kterou získali a ještě se jí dostatečně nenabažili. Čas hrobařského výprodeje všech iluzí o tolik slibovaném lepším a spravedlivějším světě. Čas prokletí moci.

A o tom všem vypráví tato kniha.

Několik příběhů z mnoha, o nichž by se dalo hovořit, jsou jen dílčí pravdou, výřezem z obrazu bezpráví. Podklady k ní jsem průběžně hledal a získával po několik desetiletí a dávám v nich slovo nejen dokumentům, ale především lidem, kteří zažili i viděli a třeba už před lety, kdy jsem se touto tematikou jako autor literatury faktu začal zabývat, mně svěřili – tehdy ještě i s určitým rizikem – svá svědectví. Děkuji jim za to. Mnozí z nich již nežijí. O to víc je asi třeba zamýšlet se nad těmito pohnutými událostmi a nad dobou, která vědomě, zalkulovaně, sobecky a jen do sebe zahleděna popřela jakákoliv morální kritéria, a zákonitě tím uvolnila prostor pro nezměrné a dodnes plně neodčiněné množství zvěle a křivd.

R. C.

Předznamenání / „Chodíme se do Moskvy učit...“

Občas je velmi poučné se ohlédnout. Mohlo by se zdát, že pročitání starých parlamentních tisků, v nichž je na základě stenografických záznamů zaneseno každé slovo, které se v poslanecké sněmovně proneslo, a to včetně neformálních výkřiků a reakcí, musí být náramně nudnou záležitostí. Někdy je tomu však jinak. Zejména tehdy, jde-li o přímou souvislost s výrokem, který se svým způsobem stal klasickým a dodnes se – mnohdy tak či onak zkomolený – cituje, přičemž historický vývoj k němu připsal i mnohé tragické vykřičníky. Nahlédněme tedy do zažloutlého svazku, zachycujícího formou povinně odlišštěné, až strojové objektivity pohled na dění vzdálené od našich časů přes osm desetiletí.

Psal se tehdy 13. prosinec 1929. V rámci 2. schůze poslanecké sněmovny požádal o možnost vystoupení třiašedesátiletý premiér František Udržal, představitel agrární strany, která nejlépe obstála v nedávných volbách. Předseda parlamentu mu slovo udělil. Již v tom okamžiku se však dle protokolu ozvaly výkřiky komunistických poslanců: „Pryč s vládou fašistů a sociálfašistů!“ Hluk narůstal, předseda zvonil a opakovaně žádal o klid – teprve potom mohl premiér konečně promluvit.

„Slavná sněmovno,“ zahájil Udržal svůj projev, „dámy a pánové. Dne 27. října letošního roku vykonal náš lid v důstojném klidu, jsa si vědom svého nejvyššího práva a moci, všeobecné volby do sněmovny poslanecké i senátu Národního shromáždění. V den voleb podala tehdejší vláda, řídíc se zásadami pravé demokracie, do rukou pana prezidenta republiky demisi.“

(Četné výkřiky komunistických poslanců: „Ať žije proletářská revoluce!“ – Komunističtí poslanci tlukou do stolků, buší zásuvkami a pískají na píšťalky.)

Předseda parlamentu – zvoní: „Prosím o klid.“

Ministerský předseda Udržal (pokračuje): „Pan prezident rozhodnutím ze dne 27. října přijal demisi a pověřil mne a ostatní resortní ministry vedením vládních záležitostí, pokud nová vláda nebude ustavena.“

(Komunističtí poslanci vstávají a společně zpívají Internacionálu.)

Ministerský předseda Udržal: „Jsme v těžké světové krizi zemědělské, stopy a známky všeobecné krize hospodářské rýsují se již v četných jiných odvětvích našeho života hospodářského. Hledati a nalézati vhodné prostředky ke zmírnění a odstranění těchto poruch je nejdůležitějším a nejpřednějším úkolem této vlády.“

(Opakované výkřiky a zvukové rušení z řad komunistických poslanců.)

Předseda – zvoní: „Volám pana poslance Jurana k pořádku.“

Ministerský předseda Udržal: „V zahraniční politice bude vláda...“

(Vřava komunistických poslanců trvá. Poslanec Stern a jiní komunističtí poslanci házejí sněmovní tisky na ministerskou lavici.)

Udržal: „... Otázce bytového a stavebního ruchu bude vláda věnovati nejbedlivější pozornost. Nemenší pozornost chce vláda věnovati otázkám souvisejícím s povznesením a ochranou živnostenské výroby a se zdravým rozvojem obchodu a průmyslu.“

(Vřava komunistických poslanců trvá bez přestávky. Někteří z nich házejí praskající kuličky.)

Ministerský předseda Udržal: „... K této čिनorodé práci pro stát a pro veškeren lid republiky bez rozdílu chceme přispěti ze všech sil a prosíme o podporu slavné sněmovny.“

(Potlesk koaličních poslanců. Komunističtí poslanci povstávají a zpívají Rudý prapor.)

Události, k nimž došlo během vystoupení předsedy vlády Udržala, měly své důsledky. Zde jsou slova předsedy parlamentu:

„Toto jednání nejen odporuje jednacímú řádu, nýbrž jest také jednáním, které v řádném chodu parlamentního života za žádných okolnos-

tí nemůže býti strpěno. Proto po schválení valnou většinou vylučuji pp. poslance Babela, Baršu, Dvořáka, Haiblicka, Höhnela, Hrubého, Hrušku, Jurana, Klimenta, Krosnaře, Kubače, Kuhnovou, Novotného, K. Procházku, Rjevaja, Sliwku, Steinera, dr. Sterna, Sydorjaka, Štětku a Tylla na dobu 10 schůzí a žádám je, pokud jsou v zasedací síni, aby ji ihned opustili.“

Vyloučení bylo parlamentní většinou schváleno i s rozhodnutím, že dotčení poslanci budou zbaveni svého platu za jeden měsíc.

O několik dnů později – na 7. schůzi poslanecké sněmovny, která se konala 21. prosince 1929 – se k věci vrátil komunistický poslanec Klement Gottwald a důraz svému vystoupení dodal již tím, že projev proti všem zvyklostem zahájil bez jakéhokoliv formálního oslovení:

„Nová vláda a nový parlament začaly svoji práci několika příznačnými, typickými, ba symbolickými činy. Za prvé navalily na chudobné poplatnictvo 2,5 miliardy nových daní ve formě prodloužení zákona o dani z obratu a o úředních dávkách, za druhé odpověděly na komunistický návrh ve prospěch nezaměstnaných vyhozením takměř celého komunistického klubu z parlamentu, což je čin, k němuž nesáhl v Polsku ani fašista Pilsudský. Vládní prohlášení konečně oznamuje, že vláda bude věnovati plnou pozornost případné obraně státu a pohotovosti armády. Co ta vaše péče o armádu a obranu státu bude znamenati, to víme. Budete chtítí vrhnouti další miliardy do chřtánu kapitalismu a militarismu. Budete chtítí zmilitarizovati celý národ, budete chtítí zavésti předvojenskou výchovu mládeže.“

(Hlasy z pléna: „Jako v Rusku!“)

Poslanec Gottwald: „... Ano, v sovětském Rusku se proletáři učí stříletí proti kapitalistům, proti vám, tam se staví šibenice na vás, tam se dělají tanky proti vám a kapitalistům, a v tom je rozdíl! ... My vám říkáme sociálfasisté, a vy říkáte, že je to nadávka. Tak by mohl například říci vůl, když se mu řekne vůl, že je to nadávka, rovněž tak lump nebo

vrah, když se mu tak řekne, by mohl tvrdit, že je to nadávka. A tak je to i s označením sociálfašistů ... Proč vyhazujete nás, komunistické poslance, z tohoto parlamentu? Proč? Poněvadž jsme komunisty? Číníte tak proto, poněvadž víte, že pouze my hájíme zájmy dělnictva. Poněvadž zkrátka víte, že jednoho dne zatočíme s vámi právě tak, jako zatočili ruští bolševici s carem, s buržoazií i s Kerenským.“

(Veselost. Nesrozumitelné výkřiky poslance Langra.)

Poslanec Gottwald: „... Vy říkáte, že štveme a že rušíme klid. Ano, my štveme a rušíme váš klid. (Další věta byla usnesením předsednictva poslanecké sněmovny vyloučena z těsnopisecké zprávy.) My zkrátka budeme štvát a rušit váš klid. Nedáme vám ani chvilku pokoje, abyste nemohli v klidu strávit to, co jste vydřeli z proletariátu.“

(Poslankyně Zemínová volá: „Pan předseda by měl konati svou povinnost!“)

Poslanec Gottwald: „My budeme, madame Zemínová, rušit váš klid, který znamená pro chudobného člověka klid žaláře nebo hrobu. My bojujeme za skutečný klid proletariátu, kterého bude dosaženo tehdy, až budete smeteni.“

(Poslankyně Zemínová: „My jsme si tenhle stát budovali, ne vy!“ Poslanec Slavíček: „Vy máte o to malou zásluhu!“)

Poslanec Gottwald: „O váš kapitalistický stát nemáme věru zásluhu, my bychom se styděli za to, kdybychom o váš kapitalistický stát měli zásluhu... Říkáte, že jsme pod komandem Moskvy a že si tam chodíme pro rozum. My jsme stranou československého proletariátu a naším nejvyšším revolučním štábem je skutečně Moskva. A my se chodíme do Moskvy učit, víte co? My se od ruských bolševiků do Moskvy chodíme učit, jak vám zakroutiti krk.“

(Nesrozumitelné výkřiky. Veselost v sále.)

Poslanec Gottwald: „A vy víte, že ruští bolševici jsou zrovna v tom mistry!“

(Výkřiky.)

Poslanec Gottwald: „Přejde vás smích. My tento svůj boj povedeme bez ohledu na oběti, houževnatě, cílevědomě a do té doby, až vaše panství bude smeteno.“

(Potlesk komunistických poslanců. Výkřiky a smích koaličních poslanců.)

Po Klementu Gottwaldovi se ujal slova poslanec za stranu Čsl. národně socialistickou Alois Tučný:

„Slavná sněmovno! Po hodině zábavy, kterou nám připravil pan předřečník, chtěl bych pozornost vaši obrátit zase k vážným věcem. Chápu, že řeč, kterou jsme právě slyšeli, není možno bráti vážně, že není možno nic jiného, než se jen a jen smáti...“

(Výkřiky: „Výborně!“ Další křik: „Takhle je třeba s nimi mluvit!“ Hlahol a smích.)

Mýlil se pan poslanec Tučný. Blíž k pravdě byl Gottwald, když v podobě skoro až osudového předznamenání řekl: „Přejde vás smích...“ Skutečně přešel: o pouhé dvě desetiletí a rok či dva později, tedy na počátku padesátých let. Smích tehdy přešel nejen každého, kdo se poúnorovým vládcům země tak či onak postavil do cesty, ale „zakroutiti krk“ bylo možno i těm, vůči nimž dočasní vítězové – otrocky poplatní prastaré myšlenky, že msta je slastí slabochů – cítili nenávist z minulosti. Smích tedy přešel kromě všech jiných i „madame“ Zemínovou, s níž se Gottwald v onom památném parlamentním vystoupení slovně utkal. V rámci procesu s dr. Horákovou a spolčníky byla někdejší účastnice vzniku československého parlamentního systému v roce 1918 a bývalá národně socialistická poslankyně Františka (Fráňa) Zemínová, v té době již bezmála sedmdesátiletá, odsouzena „k dvaceti rokům těžkého žaláře, zostřeného púlltelně jedním tvrdým ložem“ a zbývalo jí již jen kruté protrpění času do září 1962, kdy dva roky po předčasném propuštění z věznice zemřela. Podobným způsobem byli odstraněni z cesty mnozí, kteří se zdáli novým mocipánům nebezpeční.

Ale aby bylo nadčasové spravedlnosti učiněno zadost, přešel smích brzy poté i mnohé z těch, kteří slovům Klementa Gottwalda v devěta-

dvacátém roce nadšeně tleskali. Třeba zrovna muže, jenž měl k němu ze všech ostatních nejbliž: Rudolfa Slánského, dalšího z „karlínských kluků“, jak nové garnituře v komunistické straně tehdy přezdívali. I jemu a řadě jeho soupeřníků bylo podle osvědčeného vzoru zakrouceno krkem.

A pak že dějiny nejsou kromě všeho jiného i semeništěm potouchlých zlomyslností.

Jsou.

KAPITOLA PRVNÍ:

POPRAVA NA POČEST DUKELSKÉHO VÝROČÍ

Jak je svět malý!

Značná jeho část, anebo spíš mnohobarevná výseč, jako by se v těch okamžicích vtiskla k jedinému stolku v restaurantu Cafe Andruska, nacházejícím se na noblesní newyorské Second Avenue mezi 90. a 91. ulicí, tedy zhruba na úrovni Central Parku. Z jídelního lístku, v němž se hostům nabízely evropské a ruské speciality, jsem si vybral směs uzených mořských ryb, dovezených z někdejšího sovětského Dálného východu, pil jsem holandské pivo a z úst elegantní hostitelky, paní Liany Kirkwoodové-Skokanové, někdejší absolventky pražské FAMU a nyní majitelky tohoto podniku, jejíž matka byla Lotyška a otec Brňan židovského původu, mi k tomu v brilantní češtině zněly pobouřené věty:

„Proboha, vy se mi divíte?! Že si přeji, aby má dcera sice nezapomněla na svou vlast, na svou řeč, ale cítila se být především Američankou?! Aby nikdy nemusela projít tím, čemu já říkám evropský osud?! Divíte se, že jsem ji táhla až sem za moře – prostě co nejdál?! Že jsme tu spolu bez reptání prožily těžké začátky, spaly jsme v zaplivaném hotýlku dole na Manhattanu, myla jsem nádobí, posluhovala jsem, ale nikdy, skoro nikdy jsem tehdy nepomyslela na návrat tam, odkud jsme přišly?! Víte, co všechno mám za sebou? Máma se mnou jako s miminem u prsou utíkala v Lotyšsku a Rusku prvně před bolševiky a pak před nacisty, kojila mě ve vlcích a na nádražích, zažila jsem hlad, nemoci, svrab,

vyrostala jsem pak ve válečném dětském domově, který se neustále stěhoval spolu s frontou, uspávala mě kanonáda a budily vši. Umíte si něco takového vůbec představit?! Táta mi potom padl v bojích u Sokolova, a aby všeho zla nebylo málo, toho druhého... Františka Skokana, který se mámy a mne ujal, popravili komunisti, marně jsem psala prosebné dopisy Gottwaldovi. A hned poté nás vystěhovali z bytu, všechno ukradli, honili nás z místa na místo, ponižovali, ubližovali, týrali... Tomu já osobně, podle svých zkušeností, říkám evropský osud. A nechci, nechci!, aby moje Andrea mohla být jednou něčemu takovému vystavena...! Copak nechápete, že to všechno, co se nám... mně a mojí mámě... v životě přihodilo, člověku změní duši?! Zgruntu a napořád?!“

Jsou chvíle, kdy slova pozbývají na významu. Co k tomu říct? Naslouchal jsem, díval se a mlčel. Do ulic New Yorku svítilo podzemní slunce a okny probleskovalo i dovnitř. Blížil se čas večeri a stolky v restaurantu Cafe Andruska, který paní Liana pojmenovala po své dceři, se zvolna zaplňovaly. Nepočtený personál, pocházející z různých koutů světa – Čech, Maďar, americký starousedlík irského původu, černoch z rovníkové Afriky – začínal mít napilno. Nic tu nepřipomínalo tragédii: jen vzpomínky zaváté i nezaváté časem.

Byly to hodiny plné vzruchu, parádních uniforem a velkých slov. Nejčastěji vyslovované pojmy: armáda a Dukla. Šestý říjen připadl tehdy, psal se rok 1950, na pátek. Dopoledne se na ministerstvu národní obrany v Praze-Dejvicích sešli vysocí vojenští funkcionáři, aby do rukou armádního generála JUDr. Alexeje Čepičky složili přísahu. Věrností se tu ministrowi, kterému bylo teprve čtyřicet let a jenž funkci převzal před půl rokem, zavázali náčelník generálního štábu armádní generál dr. Procházka, náměstkyně Laštovička a Reicin, oba divizní generálové, dále přednosta prezidentské kanceláře armádní generál Satorie, po něm přišli na řadu velitelé jednotlivých okruhů. Ještě předtím navštívila vojenská delegace Lány, kde ji přijal prezident Gottwald,

a při přehlídce čestné roty Hradní stráže se poprvé hrál slavnostní pochod zkomponovaný Václavem Dobiášem.

Prezident republiky vydal toho dne zvláštní rozkaz:

„Soudruzi vojíni, svobodníci, poddůstojníci! Soudruzi důstojníci a generálové! Před šesti lety, dne 6. října 1944, překročila Sovětská armáda společně s 1. československým sborem v SSSR z polského území za tuhých a těžkých bojů československou hranici v prostoru Dukelského průsmyku a přinesla našemu lidu osvobození od jařma fašistických okupantů i jejich buržoazních nohsledů. Na památku této události ustanovuji den 6. říjen Dnem československé armády...“

Odpoledne a večer oslavy v neztenčené míře pokračovaly. Tháliin stánek na Vinohradech byl při této příležitosti přejmenován na Divadlo československé armády. V Národním se pro vybrané důstojníky a jejich manželky konalo slavnostní představení Fibichovy Šárky, ve Smetanově divadle nabídli podobnému publiku Branibory v Čechách. Ještě než se rozhrnuly opony, anebo to bylo současně, zaznělo v Praze, stejně jako v Plzni, Brně, Ostravě a Bratislavě dvacet dělostřeleckých salv. V hlavním městě pálili dělostřelci v půl osmé večer z Letné, Vítkova, Santošky, Vyšehradu i Petřína a ozvěna výstřelů se tříštivě šířila nad střechami domů všech, třeba i vzdálenějších pražských čtvrtí.

Dolehla ta ozvěna i na Pankrác, kde v celách smrti odpočítával osud neprodlžitelně poslední hodiny života dvou odsouzců, jichž se blízce, doslova osobně, týkal dnešní prezidentův rozkaz. Dolehla jistě i do Badeniho ulice v tehdejší Praze VII, kde důstojnice 1. čs. armádního sboru v SSSR Kira Skokanová, jejíž první muž – jak víme – padl u Sokolova a po boku druhého, kterého si vzala v již osvobozeném Humenném, prošla frontovou cestou od Jefremova přes Duklu až na Slovensko a Moravu, ukládala ke spánku své tři děti. Desetiletou Lianu, pětiletou Věru a dvouletého Petra, kterému byl za kmotra muž poctěný před několika hodinami složením přísahy ve funkci náměstka ministra národní obrany pro věci kádrové, divizní generál jménem Bedřich Reicin.

„Ty si teď lehnout ještě nepůjdeš, maminko?“ ptaly se děti paní Kiry. Zavrtěla hlavou a odvrátila tvář, aby nezahledly, že se jí oči nezvykle lesknou.

Děti to naštěstí netušily, ale jejich matka měla před sebou přízračnou noc bez spánku. Na přelom pátku a soboty, zhruba na jednu hodinu po půlnoci, bylo úředně stanoveno, že se smí rozloučit se svým manželem, podplukovníkem Františkem Skokanem, jemuž prezident Gottwald odmítl udělit milost, a který bude tedy časně ráno popraven.

Ozval se zvonek a paní Kira uvítala ve dveřích Zdena Šatanovou, manželku majora Klaudia Šatany, rovněž někdejšího důstojníka Svobodova sboru, kterého po odsouzení v jiném procesu čekal ve stejnou dobu shodný osud. Ty dvě se objaly a vzájemně si zakázaly plakat. Kde také pořád brát slzy?!

Už odezněly slavnostní salvy, dělostřelci se vraceli do svých kasáren, mimořádná divadelní představení rovněž skončila, jen hradní recepce na počest výročí dukelské bitvy a Dne československé armády byla ještě v plném proudu a křišťálové lustry zářily do sálů, když se Kira Skokanová a Zdena Šatanová potměnými ulicemi spícího města vydaly na cestu. Roztřesené, unavené, bez sebemenší představy o tom, jak budou nejbližší okamžiky probíhat a jak to zvládnou, aby manželům pocitově nepřitížily. Navzdory všem strachům a pochybnostem pospíchaly naposledy pohlédnout do očí svým mužům-vojákům, také bojovníkům od Dukly.

Útržky ze životopisu:

... František Skokan, narozený v říjnu 1912 v Dolních Němčicích na Dačicku, absolvent vojenské akademie v Hranicích, opustil krátce po okupaci Československa území republiky s cílem zúčastnit se bojů proti hitlerovcům...

... přes Budapešť a Jugoslávii se s četnými obtížemi dostal na Střední východ, kde se sešel s dalšími našimi důstojníky a vojáky...

... v britské Palestině se podílel na formování československého pěšího praporu, později prodělal válečná tažení v Libanonu a Sýrii,

zúčastnil se i legendární obrany Tobruku, kde se naši vojáci skvěle uplatnili...

... ve třiačtyřicátém roce se stejně jako další jeho druhové dobrovolně nabídl k přechodu na východní frontu a stal se příslušníkem velitelského kádru naší jednotky v SSSR, u níž sloužil až do konce...

... V Humenném se na sklonku války oženil s Kirou Finkelsteinovou, příslušnicí sboru, původem z Rigy, s níž měl později dvě děti, přičemž přijal za svou i dceru Lianu z prvního ženina manželství...

... po osvobození zastával v hodnosti podplukovníka (po krátkou dobu byl i plukovníkem) vyšší vojenské funkce odborného charakteru...

Dobrovolné svědectví armádního generála Ludvíka Svobody, adresované v říjnu roku 1956 Generální vojenské prokuratuře v Praze:

„Obrátila se na mne jako na svého bývalého velitele a poslance Národního shromáždění Kira Skokanová ve věci rehabilitace jejího manžela... Skokan byl po příchodu do Sovětského svazu zařazen k 1. čsl. brigádě, se kterou se zúčastnil bojů o Kyjev, Bílou Cerkev, bojů pod Zaškovem a na Dukle, a to jako velitel spojovacího praporu. Za statečnost byl několikrát vyznamenán sovětskými i československými řády. Znal jsem ho jako čestného a rozvážného velitele vysokých morálních a mravních kvalit... Ve vlasti konal potom službu ve štábu spojovacích vojsk ministerstva národní obrany. Je mi známo, že již na frontě a také po návratu domů se nacházel ve velmi dobrém přátelském vztahu s Bedřichem Reicinem... a od Reicina jsem vždy slyšel pplk. Skokana jenom chválit. Až teprve v roce 1949 po zatčení pplk. Skokana jsem se dozvěděl od samého Reicina, že nějakou dobu před zatčením byli tito dva v častém sporu, a to proto, že pplk. Skokan vytýkal Reicinovi, že řadu nevinných důstojníků nechal zavřít, mezi nimi i některé příslušníky našeho sboru a zvláště Zakarpatské Ukrajince. Vytýkal mu, že jako někdejší příslušník sboru a nyní náměstek ministra ve věcech kádrových dělá pro ně málo, že nebylo učiněno nic, aby se doplnilo je-

jich odborné i všeobecné vzdělání, že jich celou řadu propustil z armády a podobně. Dále mu prý Skokan vytýkal, že je zlý člověk, vystupuje jako diktátor, nepostupuje v jednání s lidmi správně a že jednou bude za toto vše pykat.

O zatčení pplk. Skokana jsem se dozvěděl teprve o několik dnů později, a to nikoliv od Reicina. Sám Reicin mi jeho zatčení neohlásil. Na dotaz, proč byl pplk. Skokan zatčen, Reicin mi sdělil, že se tak stalo na příkaz Státní bezpečnosti, a uváděl důvod, že Skokan měl ukryté tři radiovysílačky, kterými dodával zprávy kapitalistickým státům... Dále mi oznámil, že pplk. Skokan věděl o druhých důstojnících (neuvěděl jména), kteří prováděli špionážní službu, a že měl vědomost o připravovaném atentátu na Reicina... Atentát se dle Reicina měl uskutečnit v bytě pplk. Skokana, ale to prý Skokan odmítl s poukazem na to, že bude lépe, aby atentát se provedl v Reicinově bytě. Tak, jak jsem pplk. Skokana znal, jsem přesvědčen, že se nemohl žádných výše uvedených skutků dopustit. Domnívám se, že vše bylo ze strany Reicina učiněno z osobní msty... Jak daleko šla nenávist Reicina ke Skokanovi, svědčí tento případ: po zatčení Skokana žádal jsem Reicina, nechť učiní opatření, aby děti, manželka Kira a stará Skokanova matka, která s nimi žila ve společné domácnosti, byly nějak zaopatřeny, než se případ vyšetří. Kategoricky to odmítl s poznámkou, že celá rodina nese odpovědnost.“

– *Odpovědnost... Co se mezi nimi vlastně přihodilo, paní Kiro Skokanová?*

„Nevím, přísahám vám, že nevím, tohle ženská a máma od děcek snad ani nedokáže pochopit. Takovou strašnou zášť! Já v těch měsících a letech po válce byla šťastná, že to máme za sebou, že aspoň můj druhý manžel přežil frontu, když tomu prvnímu se to nepodařilo a zůstal navždy u Sokolova. Že jsem se shledala s nejstarší dcerou Lianou, od níž mě válka na dlouhý čas oddělila, že i Věra a Petřík se

zdraví narodili a zdraví se jich drželo. Nedivte se, že jsem se dokázala radovat z všelijakých obyčejností, měla jsem v životě za sebou strašné věci, útěk z protektorátu do rodné Rigy, prvně sovětskou okupaci, pak německou, v Pobaltí se křížily zájmy Hitlera i Stalina, a my, obyčejní lidé, jsme to odnášeli, tatínka zabili Němci, maminka a sestra byly v Osvětimi, také bolševičtí komisaři nás brali jako nepřátele, manželka odtransportovali z Lotyšska na Sibiř a já s kojencem v náručí celá zoufalá putovala Ruskem, zažily jsme s Lianou internaci v lágru, celé týdny jsme žily jen ve vlcích a na nádražích, pak mi padl i manžel, byla jsem na frontě, zblízka jsem viděla smrt, utrpení vojáků i civilních lidí, ponižování člověka člověkem... Když jsme přivítali vítězství, myslela jsem, že s tímhle vším je konec. Ale nebyl! Zase přišli takoví, kteří nebrali ohled na druhé, šlo jim jen o ně samotné, o jejich prospěch, o nějakou jejich stranu vyvolených, která je nadřazovala vůči ostatním. Netýká se to jen jeho, nebyl úplnou výjimkou, ale víte, na koho asi především myslím, když tohle všechno říkám?“

– *Bedřich Reicin?*

„Ano. A do smrti mi nikdo nevysvětlí, jak se ti dva mohli, i když jen dočasně, stát přáteli. Tak rozdílné povahy a předchozí osudy! Skokana, mého muže, dodnes vidím před očima jako důstojníka každým coulem, odchovance demokratických tradic předválečného Československa, prošel západní frontou, mohl porovnávat, vyjadřoval se ke všem problémům s někdy až frajerskou otevřeností, nekladl si zábrany... A Reicin? Fricek – jak se mu říkalo? Zgruntu jiný: tajemný, odměřený, nikdy nemluvil o své minulosti, sektářsky opovrhoval každým byt jen trochu odlišným názorem, zanesl do jednotky komunistické pletičaření, nesnášenlivost, nevraživost... Ale stalo se, prostě se na frontě nějak dali dohromady, třeba je právě ta jejich odlišnost přitahovala, do trojice je doplnil ještě pozdější generál Šmoldas, tehdy také spojař jako Franta, a ti tři si občas, když to šlo, společně poseděli, bavili se a někdy i hádali o to, co bude, až nebude válka. Jenomže když válka skončila, každý z nich šel jinou cestou. Skokan se držel své spojařiny, ale Reicin začal prostřednictvím kontrarozvědky – tehdy se říkalo obranného zpravodajství, kde tvrdou rukou šéfoval – dělat velkou

bolševickou politiku. Občas se ještě stýkali, Reicin k nám někdy zašel na skvělé moravské buchty, které pekla Frantova maminka, a splnili si také slib z války, že si vzájemně půjdou za kmotry svým dětem – a tak Šmoldas byl kmotrem naší Věře a Reicin Petrovi, který se narodil v osmačtyřicátém roce. Ale už to mezi nimi nebylo ono, zejména u Fricka a Franty těch střetnutí přibývalo.“

– *O co konkrétně se přeli?*

„Byla v tom politika i docela obyčejné věci. Každý z nich viděl poúnorový vývoj v zemi dočista jinak. A Frantu až k nepřičetnosti po-
buřovalo každé bezpráví, o kterém se dozvěděl – a dozvídal se toho tehdy moc, čím dál víc, lidé za ním chodili, prosili, aby jim pomohl, občas i naléhali, aby využil své známosti s Reicinem, zabránil dalším zločinům. A on je prostě nedovedl jen tak odmítnout, zastrčit hlavu do písku. Měl v sobě zvláštní smysl pro spravedlnost, byl to – jestli to tak mohu říci – kluk z vesnice, a těm se to nějak pro celý život zadře do krve. ‚Takhle to dál nejde, pro tohle jsme přece nebojovali,‘ rozčiloval se, když to kolem sebe viděl.“

– *Zažila jste někdy...?*

„Jednou, to už v devětačtyřicátém, jsme byli u Reicinů v Bubenči na návštěvě, myslím, že to bylo naposledy, co jsme tam takhle spolu zašli – a tehdy jsem nějakým ženským instinktem poznala, jak je Fricek nejen hysterický a zlý, ale i nebezpečný. Skokan mu tehdy řekl: ‚Postaral ses o své soudruhy, vzájemně se povyšujete, ověšujete se řády, ale ke mně přicházejí lidé bez rukou, bez nohy, Ukrajinci i jiní, a já pro ně na rozdíl od tebe nemohu nic udělat. Staráte se jen o partaj a na bývalé spolubojovníky kašlete. Chováte se jako diktátoři, zatýkáte důstojníky, prý jsou i týráni, vymýšlíte si na ně úplné nesmysly, rodiny těch lidí žijí v bídě. Tohle že je ten váš vysněný komunistický svět?‘ Reicin ho nenechal domluvit a křičel: ‚Ze všeho obviňuješ mě!‘ Byla u toho i Jožka Reicinová, jeho žena, a také tam měl sestru, obě mu říkaly: ‚Ale ne, Fricku, Franta to myslí jen obecně.‘ Opakoval však jako smyslu zbavený: ‚Ne, ne – mě myslí, mě, mě! Jak je možné, že si to troufne?! Co si to vůbec dovoluje?!‘ Vraceli jsme se z té návštěvy domů celí nesví a já tehdy svému muži řekla: ‚Františku, on tě Fricek nechá

zavřít.‘ Divil se: ‚Proč by to dělal?‘ Odpověděla jsem mu: ‚Protože nenašíš, když mu o něm a o té jejich straně říkáš pravdu.‘ Chvilí o tom přemýšlel a pak pokývl hlavou: ‚Ale někdo mu to přece musí říkat...‘ Už jsem ho nepřesvědčovala, ale obavy a nejistota ve mně zůstaly.“

– *Za jak dlouho se vaše nejistota přeměnila v nevídanou jistotu?*

„Pár měsíců zbývalo. S manželovou vojenskou kariérou to už předtím vyhlíželo všelijak. Dali mu hodnost plukovníka a poslali ho do Ruska studovat válečnou školu. Nelíbilo se mu tam, nesouhlasil s tím, co tam do nich nalévali, předčasně a bez dovolení se vrátil, plukovníka mu vzali a dostal jedenadvacet dnů domácího vězení, pak nějaký čas nouzově přednášel na naší akademii... ale to už se dalo poznat, že se něco zlého blíží. Pak přišel říjen. Osmého. Byla u nás tehdy na návštěvě jeho neteř, Franta slíbil, že přijde včas a odvede ji na nádraží. Nepřišel, nezavolal, vůbec se neozval, což nikdy předtím neudělal. Až ráno jsem ve schránce našla dopis ve světlezelené obálce bez známky. Uvnitř bylo jen pár rukou psaných řádek: ‚Moji drazí, nezlobte se na mne, že jsem se s Vámi nerozloučil, ale jedu na dalekou cestu. Prosím Vás, nehledejte mne, sám Vám napíšu.‘ Ani jsem nemusela to sdělení dočíst do posledního písmene. Bylo mi jasné, že je to Reicinovo dílo.“

– *Šla jste za ním?*

„Jistě. A řekla jsem mu to rovnou: ‚Fricku, kam jsi mi zašantročil Frantu?!‘ Vymlouval se, lhal, přímo přede mnou volal generálu Musilovi z 5. oddělení, což bylo obranné zpravodajství, kde Fricek předtím šéfoval, a pak mi tvrdil: ‚Představ si, Kiro, on ti ten tvůj utekl, vykašlal se na vás.‘ Napřáhla jsem k němu paži: ‚Tady máš mou ruku, Fricku. Vezmi sekeru a usekni mi ji, jestli je pravda něco z toho, co říkáš. Franta by ode mne, od dětí a od maminky nikdy neutekl, a ty to víš stejně dobře jako já.‘ Mlčel a já pochopila, že Reicin je především zbabělec a že mi v ničem nepomůže. Krátce poté začaly u nás domovní prohlídky, dva dny cosi hledali, ničili, leccos i ukradli, brzy poté nás vystěhovali z bytu. Měla jsem na starost tři děti a Frantovu maminku, která byla nemocná, protože měla za sebou koncentrační tábor, kam ji za války Němci zavřeli, když se dozvěděli, že její syn slouží v zahraniční ar-

mádě. Protloukali jsme se všichni všelijak – a o vlastním muži jsem po celé týdny nic nevěděla. Jako by se propadl do země. Až pak mi řekli, že zradil vlast, a ponese za to odpovědnost.“

Útržky ze životopisu:

... na podzim 1949 byl podplukovník František Skokan náhle zatčen...

... pracovníci 5. oddělení hlavního štábu ministerstva národní obrany (obraně zpravodajství) obdrželi od všemocného Bedřicha Reicina pokyn „něco pořádného“ na Skokana za každou cenu najít, a to tak, aby se soudní přelíčení mohlo uskutečnit nejpozději v polovině roku 1950...

... v létě 1950 se konal v Praze tajný proces ve věci Skokan, Hojtaš, Moravec, Fiala, Rohlena a Tomčík...

... František Skokan byl za velezradu a vyzvědačství degradován a odsouzen k trestu smrti...

Další část dobrovolného svědectví armádního generála Ludvíka Svobody, adresovaného v říjnu 1956 Generální vojenské prokuratuře v Praze:

„Osobně mám dojem, že během dlouhého přátelství se Skokanem se mu Reicin s mnohými věcmi svěřil a že měl Reicin potom zájem, aby nevyšly najevo. Je nutno mít tedy vážné pochybnosti o soudním výroku... jak svědčí o tom i příhoda, která se udála v den rozsudku. Matka pplk. Skokana, která čekala na chodbě budovy, potkala soudce, který – když ji uviděl – opřel se o zeď a hlasitě vzlykal. Řekl prý matce, že je Skokan nevinen... Přimlouvám se proto vřele, aby žádosti Kiry Skokanové bylo vyhověno... a dán průchod objektivní spravedlnosti.“

Kira Skokanová:

„Přelíčení mělo přísně důvěrnou podobu, nikoho z příbuzných nepozvali a nikdo nesměl být přítomen, ale podařilo se mi zjistit místo i termín, takže jsem se do soudní budovy přece jen vypravila. Snad to byla náhoda, snad osud, ale povedlo se mi proniknout až na chodbu přímo proti dveřím místnosti, kde se líčení konalo. Divte se tomu, nebo ne, ale chtěla jsem ho prostě vidět. Jenom vidět! A uviděla jsem ho, i když jsem si ten zážitek představovala docela jinak. Otevřely se dveře a dva dozorcí ho vedli směrem k záchodu. Vstala jsem, popošla za nimi, a jak ho strčili do té místnůstky, vtrhla jsem dovnitř, skočila mu kolem krku a chtěla jsem ho políbit. Myslela jsem, že mu tím – ať se děje, co se děje – nějak pomůžu, povzbudím ho, dám mu tím tak obyčejně žensky najevo, že jsem v duchu s ním a že tomu nikdy nebude jinak, i kdyby se všichni Frickové a jim podobní stavěli na hlavu. A představte si – on vůbec nereagoval! Jako bych neobjímala mně nejbližšího člověka, ale nějakou lhostejnou, jen tak mechanicky se pohybující figurínu. Nepoznával mě! Ještě než mne ti dva drábové popadli a odtrhli nás od sebe, uvědomila jsem si, že mu zřejmě dali nějaké drogy, aby kývnul na všechno, co chtějí, a nebránil se. Vlekli mne od něho po chodbě, začala jsem ječet, z jedněch dveří vyšel nějaký prokurátor či soudce, pochopil asi, oč se jedná, a řekl mi: ‚Nechte ho, paní, on už má všeho dost.‘ Vyvedli mne před budovu a mně bylo jasné, že Reicin a ti, kteří stojí za ním a okolo něho a nad ním, se teď už před ničím nezastaví: že si přejí, aby Franta nežil. A že jim je vlastně jedno, zač ho odsoudí, hlavně že ho odsoudí.“

Příbram, leden 1969. Z rehabilitačního rozsudku Vyššího vojenského soudu:

„František Skokan se zprošťuje viny, protože nebylo prokázáno, že se staly skutky, pro něž byl obžalovaný v roce 1950 stíhán. Obžaloba tehdy uváděla, že F. S. jako příslušník pravého křídla bývalé sociálně

demokratické strany, když dospěl k názoru, že je jeho povinností jako sociálního demokrata vstoupit do boje, spolupůsobit a spolupracovat s každým, kdo chce, aby u nás byla demokracie západního typu po vzoru anglické Labour Party, tj. demokracie buržoazní, od dubna 1948 až do svého zatčení počal organizovat a udržovat protistátní skupinu kolem sebe, a to za účelem protistátní ilegální činnosti, získání styků se zahraničím, plánování útěků některých osob za hranice a sbírání zpráv pro zahraničí, za kterýmžto účelem byl zapojen na protistátní organizaci agenta zahraniční emigrace a cizí zpravodajské služby Josefa Robotky z Brna, a to přes spojku Zdeňka Žárského, s nímž čile spolupracoval... Dodával této skupině zprávy... O tomtéž domluvil se kromě toho s obviněným plukovníkem dr. Hojtašem, který mu sdělil, že je ve spojení s uprchlými členy bývalé sociálně demokratické strany a potřebuje pro ně zprávy z oboru hospodářského a průmyslového... Obžaloba v tom všem spatřovala zločin velezrady v jednočinném souběhu se zločinem vyzvědačství. František Skokan byl 8. července 1950 bývalým státním soudem odsouzen – vedle kasace, ztráty čestných odznaků a vyznamenání, vyloučení z vojska a propadnutí jmění – k trestu smrti...

Nyní Vyšší vojenský soud v Příbrami znovu projednal celou trestní věc. Vyslechl svědky Zdeňka Žárského, Kiru Skokanovou, Josefa Fialu a Bohumila Nyče, dále přečetl svědecké výpovědi Ludvíka Turka, Dagmar Králové, Karla Bohaty, Rudolfa Hojtaše, zprávu inspekce ministerstva vnitra, znalecký posudek, dokumenty tzv. D-skupiny 5. oddělení hlavního štábu MNO, zprávu téhož oddělení a vyjádření generála Ludvíka Svobody.

Z výpovědi svědka Zdeňka Žárského vyplynulo, že veškeré jeho výpovědi, jak s ním byly sepsány v době vyšetřování případu Františka Skokana, byly na něm vynuceny hrubým fyzickým násilím... Ze svědecké výpovědi Dagmar Králové vyplynulo, že vyšetřovatel 5. oddělení Ludvík Turek byl Skokanovým spolužákem z akademie a že zřejmě na podkladě tohoto vztahu mu Skokan důvěřoval. Výslechy se uskutečňovaly ve dne i v noci, prakticky nepřetržitě, a Turek prý Skokanovi říkal, že jde pouze o informativní protokol, po jehož sepsání bude propuštěn. Skokan byl v důsledku neustálých výslechů tak unaven,

že při nich usínal a k podpisu byl buzen. Podepisoval všechno, co mu Turek k podpisu předložil... Svědek Ludvík Turek toto v zásadě potvrdil, uvedl také, že Skokan vůbec nepočítal s tím, že by mohl být za to, k čemu se přiznával, odsouzen k trestu smrti... Svědek Karel Bohata, rovněž někdejší pracovník 5. oddělení, vypověděl, že sepsané protokoly o výsleších Skokana přebíral od Turka a večer je předával generálu Musilovi. Stejnou cestou přicházely pokyny, jak se má v nepřetržitých výsleších pokračovat... Svědek Rudolf Hojtaš, tehdy Skokanův spoluodsouzený, jednoznačně vyloučil, že by mezi ním a Skokanem došlo k nějakým rozhovorům protistátního charakteru, uvedl, že nikdy spolu nemluvili o Žárském, Robotkovi či dalších osobách, které by se podílely na nějaké protistátní činnosti, vše bylo uměle vykonstruováno. Ze zprávy inspekce ministerstva vnitra vyplynulo, že podkladem pro zatčení Františka Skokana byla výpověď občana Žárského. Jiné materiály, které by usvědčovaly Skokana z trestné činnosti, vyšetřovatelé 5. oddělení neměli k dispozici... Podle této zprávy, jak to bylo vyšetřeno, zájem na odstranění Skokana měl především Reicin. Pracovníci 5. oddělení dostali v tom směru od Reicina příkaz... K usvědčování osob obviněných společně se Skokanem bylo použito nepravdivých zpráv i zcela vyprovokované trestné činnosti...

Důkazy provedenými nyní v hlavním líčení nebylo tedy v žádném případě prokázáno, že by se František Skokan dopustil trestných činů tak, jak mu je obžaloba bývalé státní prokuratury v Praze kladla za vinu... a jak byl za ně tehdy odsouzen...”

Žádosti adresované v létě 1950 Klementu Gottwaldovi:

„Vážený pane presidente,

chci Vás poprosit, abyste omilostnil mého tatínka, který byl odsouzen k trestu smrti. Byla jsem také v Rusku v Jefremově, když moje maminka a tatínek byli na vojně. V Jefremově jsem byla v dětském útulku, zatímco tatínek s maminkou bojovali. Já se, pane presiden-

te, jmenuji Liana Skokanová, je mi deset let a chci poprosit o milost pro našeho tatínka i za mého bratříčka Petříčka a sestřičku Věrušku. Maminka a babička již podaly žádost o milost a prosíme Vás všichni, abyste našeho tatínka omilostnil a zachoval mu život.“

„Ctěný pane presidente!

Jsem 68 roků stará česká máma a poctivě jsem vždy pracovala... Prosím Vás, pane presidente, ve velmi vážné věci, kterou nejsem sama schopna posoudit. Jedná se o mého syna, podplukovníka Františka Skokana, který měl přelíčení 7. a 8. července 1950 a byl vojenským trestním soudem na Pankráci odsouzen k trestu smrti provazem. Jsem jenom zemědělská dělnice a nemohu dle svých schopností odhadnout, jaké zodpovědné místo můj syn zastával a čím se provinil... Ale jako matka považuji za svou povinnost se Vás ještě zeptat a požádat Vás, zda byste se na jeho případ nezeptal a neposoudil, zda mu nebyl vyměřen příliš krutý trest... Odhodlala jsem se Vás proto poprosit, že by do mé nejdelší smrti mi svědomí nedalo pokoje, kdyby můj syn byl mrtev, a já jsem Vás, pane presidente, nepožádala o milost. Osud mého syna je nyní ve Vašich čestných a spravedlivých rukách!! Pozmění-li Vaše dělnické a upřímné srdce mému synovi trest smrti v žalář, prosím, aby můj syn byl dán na práci jako manuálně pracující dělník. Necht' pomáhá budovat lepší společenský řád v naší vlasti... Doufáme ve Vaše spravedlivé rozhodnutí. Já – matka Františka Skokana, jeho manželka Kira a děti Liana, Věra a Petr. Děkuji Vám, pane presidente a přeji Vám hodně zdraví, abyste ještě dlouhá léta nás vedl k lepšímu zítřku nás všech. Čest Vaší práci!“

Odpovědi:

Kancelář presidenta republiky. V Praze dne 25. července 1950.

„Sdělujeme Vám, že Vaše žádost o milost byla postoupena ministerstvu spravedlnosti k dalšímu řízení.“

Za přednostu podepsán dr. Procházka.

Ministerstvo spravedlnosti. V Praze dne 31. července 1950.

„Žádost o milost pro Františka Skokana, postoupená sem Kanceláři presidenta republiky, byla dnešního dne zaslána k dalšímu řízení příslušnému státnímu soudu v Praze.“

Za ministra podepsán dr. Novotný.

Kira Skokanová:

„Kdo by dokázal nečinně čekat – vždyť šlo o lidský život! Manželova maminka se vypravila až ke Klementu Gottwaldovi, přijal ji, ale odbyl, že jde o vojenskou věc, do které nemůže zasahovat. A já se s přemáháním donutila jít za Reicinem. ‚Znám se s tebou a s tvou ženou dlouho, moc dlouho, Fricku,‘ řekla jsem, ‚a udělám ti tedy takový návrh: zaříd', ať můj Franta dostane místo smrti doživotí – a ať musí na Sibiř. My bez řečí půjdeme s ním. Všichni, Frantova maminka, já i děti. Dělat umíme. Však víš, že leccos jsem už v životě zažila a přetrpěla. Takhle to vyřeš, Fricku, však oni na tebe ti u soudu dají. A Franta ti už nikdy nebude moci přejít přes cestu, když ti tolik vadí.‘ Podíval se na mne a namítl: ‚Jo, budete si pěkně spolu...‘ To mě naštvalo a vyjela jsem na něho: ‚No a?! Ty snad trestáš rodinu, děti, mne, babičku Skokanovou?! Co ti kdo z nás udělal?!‘ Ušklíbl se a navrhl mi: ‚Udělej něco jiného, Kiro: rozveď se s ním, a já ti obstarám slušný důchod i byt.‘ Tím to u mne nad smrti prohrál a jako věšticí cikánka jsem mu syčela do tváře: ‚Jednou zavřou tebe, Fricku. Brzy! Pak ať se s tebou tvoje Jožka rozvede. Já to neudělám. Tvůj byt a tvůj důchod nechci!‘

Tehdy jsem Reicina viděla naposledy v životě. Pak jsem jeho hlas slyšela až v rádiu, když o dva roky později vysílali proces se Slánským. Fricke byl mezi obžalovanými, na které čekala smrt, a v závěrečném slovu škemral o milost. Napadlo mne v té chvíli – promiňte mi, je to trochu hloupé – prostě jsem se zamyslela nad tím, co by tomu Franta, který se mi občas smával, že jsem řížská vědma, asi řekl, kdyby se toho dočkal.“

Svědectví plukovníka v záloze Jozefa Dobrovodského, v čase Slovenského národního povstání blízkého spolupracovníka generála Goliána a velitele bojového úseku Strečno – Martin, po osvobození československého vojenského přidělence v Rumunsku:

„Sebrali mne začátkem roku 1950, prošel jsem ‚domečkem‘ na Hradčanech a pak jsem v soudní vazbě na Pankráci čekal na proces. Na tomtéž oddělení drželi i dva mé přátelé, podplukovníka Skokana a majora Šatanu. Udržovali jsme ‚telegrafické spojení‘, což spočívalo ve vyklepávání zpráv morseovkou na stěny, a párkrát jsme měli možnost si i promluvit. Skokan byl zvláštní člověk, až do poslední chvíle optimistický. Pevně věřil, že se nám všem u soudu podaří vyvrátit každý bod těch směšných a nesmyslných obžalob – a že rovnou z porotní síně půjdeme domů. Dopadlo to jinak. Nestydím se za to: nervově jsem se zhroutil, když mi řekli, že Skokan dostal trest smrti oběšením. Pamatuji se, že jsem tehdy doslova křičel: ‚Když už smrt, tak proč ne zastřelit, vždyť jsme přece vojáci! Proč šibenice?!‘ Člověk se v těžkých chvílích často stává i egoistou, a tak mne ta oblundná představa smyčky a provazu vyvedla z míry, protože mi nedlouho předtím právník naznačil, že moje trestné činy dle obžaloby splňují podstatu trojnásobné kvalifikace absolutního trestu.

Podplukovník Skokan mi potom ‚telegraficky‘ sdělil zprávu od příbuzných, že Čepička se prý u prezidenta Gottwalda zasadí o milost. Věřil tomu až do 6. října, kdy ho společně s majorem Šatanou odvedli do cel smrti v suterénu pankrácké vězeňské nemocnice. Odtud už nebylo úniku. V duchu jsme je provázeli na té poslední cestě a pociťovali jsme hlubokou nenávist k lidem, kteří k tomuto činu, k této vraždě, zneužili i výročí bitvy o Duklu. Dokonce také naši strážcové, aspoň ti slušní z nich, se o tom vyjadřovali s opovržením. Skokan... Jednou jsem se mu při společném úklidu chodby svěřil s tím, že mne vojenský soud Tisova Slovenského štátu za povstaleckou činnost v nepřítomnosti odsoudil k trestu smrti provazem. Zasmál se tomu a řekl: ‚Tak vidíš, Jožko, dvakrát v životě tě to přece potkat nemůže!‘ Měl pravdu, dostal jsem osmnáct let – ale to už Skokan ani Šatana nebyli mezi živými, můj proces se konal zhruba měsíc po jejich popravě.

Svědectví Jana Nekoly, důstojníka z povolání, odsouzeného v roce 1949 na deset let vězení pro údajnou velezradu:

„Snad se toho člověka, Františka Skokana, až do konce báli, jinak si to neumím vysvětlit. Při vycházce na dvoře pankrácké věznice chodil podplukovník Skokan sám ve vnitřním kruhu, my ostatní ve vnějším. Jenomže když mukl chce, dokáže všechno. A tak jsme občas přece jen získali možnost si pohovořit a letmo si sdělit názory, případně předat zprávy ze světa za zdi. Skokan každého povzbuzoval: ‚Dají nám dvacet let, třeba i doživotí, to nevadí, ale provaz nedostaneme. A všichni odsud stejně za krátkou dobu půjdeme, takovýhle nesmyslný režim se přece nemůže udržet.‘

Jak tragický byl jeho optimismus, to jsme se dozvěděli po jeho odsouzení. Jednoho dne vstoupil do naší cely dozorce, jeden z těch slušných a lidských, zavřel za sebou dveře a pak už se neovládl. Vytryskly mu slzy z očí a svěřil nám: ‚Můj velitel z války bude zítra ráno popraven.‘ Řekl pak i pár podrobností, sloužil prý v naší východní vojenské jednotce jako poddůstojník a po celé tažení přes Polsko a Duklu až domů mu velel podplukovník Skokan. Skvěle se prý ke svým podřízeným choval. Věřil jsem tomu, když jsem na vlastní oči viděl, jak ho zpráva o tom, co se má stát, doslova zlomila.

Dozorce mne o něco později poslal, a jistě to udělal záměrně, mýt schody k celám smrti. Za chvíli tudy vedli Františka Skokana, zřejmě k lékařské prohlídce, což byla úděsná formalita, při níž šlo jen o to, aby se pacient ve zdraví dožil blížící se popravě. Když šel těsně kolem mne, Skokan zašeptal: ‚Je ještě naděje?‘ Stačil jsem říci jen slůvko: ‚Věř!‘ Byl to jeden z nejotřesnějších okamžiků mého života. Do smrti budu vidět ty oči plné smutku a hrůzy nad tím, že má odejít ze života, opustit svou rodinu, na níž mu dle toho, co jsme poznali, tolik záleželo, nedokončit nic z toho, co ještě na světě učinit chtěl.“

Paní Josefa Reicinová, vdova po Bedřichu Reicinovi, se po celý život snažila lidem pomáhat a poctivě vychovávala i svého syna. Zemřela na jaře

1990 a pár dnů před smrtí svěřila Kiře Skokanové, s níž se blízce přátelila skoro půl století, to, co v sobě nosila jako tíživě bolestivé tajemství:

„Věř mi, Kiro, dělala jsem, co se dalo, ale s tím mým Frickem nebyla vůbec řeč. Kolikrát jsem ho prosila za Frantu Skokana i za jiné, odstrkoval mne a říkal, abych se nepletla do věcí, do kterých mi nic není a jimž nerozumím. Teď řeknu něco, co jsem ti ještě nepověděla. V předvečer popravu tvého muže, bylo to při slavnostní večeři na počest Dukly, jsem se po neúspěchu u Fricka vydala i za vlivným vojenským prokurátorem dr. Karlem Vašem, který by mohl – kdyby chtěl – leccos zařídit. Vyslechl mne a pak řekl: ‚Není o čem se bavit, soudružko Reicinová, jsou v tom vyšší, ba nejvyšší politické zájmy. Na tom už nelze nic změnit: Skokan bude ráno viset.‘ Zbytek té recepce jsem potom v koutku tiše prostála a nechtělo se mi s nikým ani promluvit.“

Cela smrti na Pankráci. List papíru, špatně ořezaná tužka. Právo sepsat dopis na rozloučenou bylo dodrženo, ale k adresátům se odsouzenovo sdělení dostalo až po plných čtyřech desetiletích, do té doby bylo založeno v tajném spisu. Podplukovník Skokan napsal:

„Před touto těžkou chvílí loučím se s Tebou, drahá ženo, drahá matko a děti. Sbohem, moje vlasti, ať žije svobodné a demokratické Československo. Dneska rok jsem byl na Dukle vyznamenán, dnes před šesti roky jsem na Dukle bojoval – toto je odměna za všechno. Nerad to píši, ale raději jsem tam měl tehdy padnout.

Sbohem.“

Kira Skokanová:

„Ani na frontě jsem za ta léta nezažila tak nekonečně dlouhou noc. Babička Skokanová, Frantova nemocná maminka, byla našťestí

na Moravě shánět něco k jídlu, takže ji tyhle hrozné chvíle v noci ze 6. na 7. října 1950 minuly, i když si potom pořád vyčítala, že mohla synovi aspoň trochu dodat síly...

Vedli mne na Pankráci takovým bludištěm chodeb, sebrali mi tašku a vstoupila jsem do jasně osvětlené místnosti. Byl tam! Seděl za stolem, z boků toho stolu se usadili ti, co měli kontrolovat každé naše slovo, pozdravila jsem svého muže a z rozpaků sáhla do kapsy kabátu pro cigaretu. Franta se podivil, že kouřím, ale ještě rychlejší byli ti chlapi kolem, okamžitě mi cigaretu sebrali. Řekla jsem jim: ‚Myslíte, že jsem přišla manžela otrávit?! Od toho jste tu vy. Já ho mám příliš ráda, než abych mu chtěla ublížit.‘ Prohlédla jsem si ho, vypadal už vcelku dobře, byl oholený, účinek drog, které mu dávali, pominul, mluvil klidně, dokonce mi skoro s úsměvem oznámil, že k poslední večeři dostal řízek a láhev piva. Začala jsem s ním mluvit rusky, čekala jsem, že mne okřiknou, ale bylo jim to teď už asi jedno. ‚Podepsal jsi, že máš nějakou vinu?‘ zeptala jsem se ho. Přikývl. ‚Po čase by člověk podepsal i přiznání, že zabil třeba deset lidí,‘ řekl pak a naznačil, co všechno s ním dělali. Že ho dávali zmrazit do nějaké lednice, bili ho, nutili až k padnutí běhat...

Půlhodina byla brzy za námi, ani ruku jsem mu nesměla podat, ani ho políbit. Jeden z dozorců mi položil dlaň na rameno, že mne odvede, a zašeptal: ‚Ani nevíte, jak mne mrzí, že zrovna dnes musím mít službu.‘ Shodila jsem mu tu ruku: ‚Mlčte, jste za to přece placený.‘ Franta se ještě ohlédl, a už byl konec.

Před věznicí jsme se Zdenou Šatanovou a s advokátem v té studené noci stáli až do rána. Nedokázala bych odejít, dokud byl živ, a totéž asi cítila Zdena. Pak jsme se se Zdenou vydaly k nám domů. Tři děti, které teď už neměly otce, seděly na jedné posteli, cítily, že se děje něco neobvyklého, a já věděla, že už kvůli nim musím zůstat při smyslech a zdravá. Spustila jsem hned ve dveřích: ‚Liano, co je s vámi, snídali jste?‘ Pípla, že ne. ‚Tak honem, honem, vyčůrat, umýt se – už je den a v posteli nemá co kdo pohledávat...‘ Zdena Šatanová, která sama děti neměla, se na to nevydržela dívat a musela se jít vybrečet na chodbu.“

V tom říjnovém sobotním ránu, kdy účastníci hradní recepcce dospávali noc a teprve v pozdějším odpoledni přijali představitelé ministerstva národní obrany v čele s JUDr. Alexejem Čepičkou gratulující delegace horníků, Československé obce sokolské a svazáků, se na Pankráci konaly tři popravu. Zemřeli podplukovník Skokan, major Šatana a jeden Slovák, o jehož případu tehdy skoro nikdo nic nevěděl.

Rudé právo, sobota 7. října 1950:

„Nejvyšší soud potvrdil rozsudek státního soudu nad teroristou a vrahem Vojtěchem Lackem. Rozsudek byl dnes vykonán.“

Tři oběšení... Jen jednomu z nich popřáli aspoň ty dvě věty v novinách, zbývající dva měli být umlčeni i po smrti. Jako kdyby tu nikdy nebyli, nenarodili se, a tedy ani nezemřeli.

Vypsanou rukou zaznamenal účetní, a možná to byl osobně vedoucí filiálky, do orámované kolonky číslo objednávky – 35 402. Poté začal vyplňovat jednotlivé položky.

Kremace podle třídy: 740 Kčs. Doprava zesnulého: 40 Kčs. Pitva: 350 Kčs. Rakev: 753 Kčs. Poduška (zdobená), křížek: 42 Kčs. Celkem patnáct dílčích částek.

V konečném součtu se úředník nepřijemně spletl. Původně uvedl částku 2905 Kčs, pak ji škrtl a napsal 3015 Kčs. V té chvíli se asi zamyslel, zda by neměl účet se záhlavím Pohřební služba hlavního města Prahy přepsat, rozhodl se však, že není třeba. Však si to může každý, bude-li chtít, přepočítat. Zkontroloval ještě údaje o zemřelém, předepsané na blanketu psacím strojem.

Tedy jméno: František Skokan. Povolání: Pplk. v činné službě. Narozen 12. 10. 1912. Zemřel 7. 10. 1950 v 7.30 hodin, místo úmrtí: Pankrác. Kremace dne 13. října 1950.

Proboha, toho člověka spálíme den po jeho osmatřicátých narozeninách, napadlo úředníka, ale ani tím si příliš dlouho nelámal hlavu, takových náhod přece život přináší... Připsal datum vystavení účtu –

9. říjen 1950, vložil blanket do obálky a nadepsal ji: Kira Skokanová, Badeniho 2, Praha VII.

Tak – a hotovo. Protáhl se v zádech, a protože nadešel čas svačiny, sáhl po kávě a novinách. Už v nich psali zase o jiných věcech, než o Dukle a Dnu československé armády, který se tehdy, v padesátém roce, slavil poprvé, a tedy nadmíru důkladně. Kromě všeho jiného i tuplovanou popravou dvou vojáků právě od Dukly.

Útržky ze životopisu:

... v lednu 1969 byl František Skokan po několika předchozích neúspěšných pokusech rehabilitován, všechna obvinění vůči němu po podrobné analýze prohlášena za neprokázaná a především uměle zinscenovaná, zhruba v téže době ho posmrtně povýšili na plukovníka...

... na podzim roku 1990 obdržel od prezidenta republiky Václava Havla hodnost generála – in memoriam...

„Co k tomu ode mne chceš slyšet, mami?“ řekla v New Yorku na Second Avenue majitelka Cafe Andruska paní Liana Kirkwoodová-Skokanová, když jí její matka zprávu o otcově posmrtném ocenění telefonem sdělila. A Kira Skokanová, vdova po dvou mužích–vojácích, kteří zemřeli násilnou smrtí, jeden z nich v čestném boji a druhý – být si v posledních chvílích života v duchu s Jiřím Wolkerem také přál raději padnout – na šibenici, poté v Praze na Spořilově, kde už jí zbývalo jen necelých osm let života (zemřela 14. července 1998), jen bezmocně pokrčila rameny.

Evropský osud...?

KAPITOLA DRUHÁ:

TAJEMSTVÍ PÍSMENE „R“

Lekl se, strašlivě se lekl!

Ten člověk je už mnoho let mrtvý, a kdyby tomu tak nebylo, asi bych tyto věty nenapsal. Zastihl jsem ho totiž v okamžiku lidsky nesmírně ponižujícím: ve chvíli, kdy ho zaskočila iracionální vlna skoro až zoufalého strachu. Neměl se čeho bát, nebezpečí již dávno pominulo, ale to, co pocítil a mimoděk dal i najevo, vzdorovalo všem rozumovým úvahám.

Mnoho hodin jsme tehdy seděli na zahradě jeho domku ve středo-západních Čechách. Kralovaly tu růže, na jejichž umně vypěstované kráse si zakládal, a také mi jich před odjezdem několik nabídl, abych se prý nevrátil domů s prázdnýma rukama. Růže jsem přijal. Leč předchozí debata se nepodobala přátelskému setkání dvou bytostí stejné či aspoň blízké krevní skupiny. Věděl, že si ho nevážím, a já věděl, že on to ví. Byl to už starý muž a jen občas prozradilo některé jeho gesto, že se ho museli lidé obávat, když kdysi spolurozhodoval o jejich osudu, ba často, velmi často i o bytí či nebytí. Na sklonku čtyřicátých a počátku padesátých let byl generálem justice a nesmlouvavým žalobcem v mnoha případech, kdy v rozsudku zaznělo třeba i několikrát za sebou slovo „smrt“. Později se také on stal ponížným a ublíženým, ale to už k téhle etapě naší novodobé historie svým způsobem patřilo.

Hovořili jsme spolu o jeho prokurátorské roli v konkrétních situacích, obhajoval se tehdejší nevědomostí a slepou oddaností velkým

cílům, jimž bez pochybností uvěřil, a na dotvrzení některých postojů přinesl i svůj služební diář z devětačtyřicátého roku. A pak přišla řeč také na jeden májový den toho prvního pounorového roku, pondělí šestnáctého května, kdy tři lidé v rozsáhlé kauze generála Kutlvašra a jeho společníků – obžalovaní mužem, sedícím proti mně mezi svými skvostnými růžemi – vyslechli verdikt, jenž je zbavoval všech lidských nadějí. Někdejší generál justice JUDr. Jan Vaněk silnými, žilnatými prsty listoval v diáři, který už dlouho neměl v ruce, nalezl příslušnou stránku a neprozřetelně mi dovolil, abych nahlédl. U data 16. květen 1949 bylo zapsáno jeho úhledným, skoro až kaligrafickým písmem: 7.45 – MNO – R. Zabodl jsem do toho místa špičku verzaťtilky, a ten před lety tolik mocný člověk zbledl, vyrazil mu pot na čele a v očích se mu objevila tak pronikavá bázeň, že to mnou až otráslo a nadosmrti si budu ten obraz leknutím snad až zmrtnělé tváře pamatovat.

Onu překvapivou reakci vyvolalo totiž jedno jediné písmeno. „R“. R jako Reicin. A jméno Reicin, major, podplukovník, plukovník a pak i generál Bedřich Reicin, se v jisté době stalo synonymem pro zlovestně znějící a často jen šeptem vyslovovaný pojem: 5. oddělení. Přesněji: 5. oddělení hlavního štábu ministerstva národní obrany (obraně zpravodajství). Strach, bázeň, obavy. A vlastně tomu, napadlo mne při zpáteční cestě z toho městečka na středozápadě Čech, přesně tak mělo být. V duchu krutě pravdivé vize George Orwella, jak ji popsal ve své legendární knize s názvem 1984, tu mělo výstražně působit vědomí, že vítězná moc má v rukou všechny myslitelné i nemyslitelné nástroje k zlomení, zničení a „vymazání“ kohokoliv, kdo se jí postaví či by se případně jen mohl postavit do cesty, a že lstí, lži a násilím lze nejen zcela a ve všech souvislostech ovládnout přítomnost a dny příští, nýbrž dle vlastní vůle přetvořit do požadované podoby i minulost. Prostředky tu vědomě a zakalkulovaně stály ve službách účelu.

Válka skončila, a ti z bojovníků, jimž osud dopřál přežití, se dříve či o něco později vraceli domů. Navraceli se, muži i ženy ze západní a východní fronty, z bitev na zemi, ve vzduchu i na moři, z ilegálních skrýší odboje, z partyzánských lesů, z věznic, trestnic a koncentračních táborů. Vraceli se s myšlenkami na své druhy, kteří to štěstí neměli, a převážná většina z nich se vracela především s vírou, že svými činy všichni dohromady pomohli nejen porazit krutého nepřítele, ale i vybojovat lepší svět. Čestnější. Spravedlivější. Humánnější. Prodchnutý myšlenkou, že i nesouhlasný názor toho druhého je třeba ctít.

A přece... přece již tehdy tikala časovaná nástraha blížící se totality. Ještě se skoro ani neuzavřel zápas s fašismem, a už byli lidé jedné země, jednoho jazyka zase děleni na pravověrné, ziskatelné a nepřátele. Zatím, pravda, jen skrytě, v dokumentech označovaných stupněm maximální utajenosti. Díky spolupráci některých našich exilových komunistických činitelů s orgány sovětských tajných služeb, především NKVD, začaly v Sovětském svazu už na sklonku čtyřiačtyřicátého roku, a možná i o něco dřív, vznikat první seznamy těch, kteří by mohli požadovanému poválečnému vývoji v Československu, jehož cíle byly zcela jednoznačné, tak či onak překážet. V následujících měsících se tyto seznamy stále doplňovaly. Současně se kladly základy k vybudování chystaných represivních složek v civilní sféře i v armádě. Skrytá časovaná nástraha...

Vláda Národní fronty přijížděla zpět do vlasti s jednotným programem. Ale byla to jednota skutečná, bez trhlin a antagonistických sporů – zatím jen z taktických důvodů oddálených a držených pod povrchem –, jednota slov i činů, bez touhy po uzurpování moci, bez taktikaření? Myslel to poctivě a bez postranních úmyslů každý z těch, kteří si na veřejnosti podávali ruku a jimž značná část národa v návalu emocí uvěřila a tleskala? I Klement Gottwald, který se – jak víme – již v devětadvacátém roce neomalene svěřil pražskému parlamentu s tím, že on a jeho souputníci hodlají dle osvědčeného sovětského modelu všem politickým protivníkům zakroutit krkem? I ministr vnitra Václav Nosek, jemuž bylo nyní uloženo vybudovat bezpečnostní složky tak, aby sloužily především straně, a nikoliv státu? I Bedřich Reicin,

muž s temnou minulostí, kterého z bezejmenného dna moskevského exilu vytáhli Gottwald a jeho nejbližší spolupracovníci, a když poznali jeho schopnosti, ctízádnost i míru bezcharakterní krutosti, dali mu volnou ruku v přípravách budoucí očisty a nuceného přizpůsobení ozbrojených sil?

Svěřili mu tím úkol mimořádně nesnadný.

Bylo jasné, a oni to dobře věděli, že střetnutí o poválečnou podobu armády bude patřit k nejdůležitějším. A nejobtížnějším. I když počítali se značnou poddajností ministra Ludvíka Svobody, který jim byl jistým způsobem zavázán, museli předpokládat, že převážná část důstojnického sboru, posílená navíc frontovými bojovníky, bude stát za prezidentem dr. Benešem a jeho koncepcí obnovy státu, jehož základní idea by navázala na pozitivní část předmnichovských tradic, v nichž významnou roli hrála přísně dodržovaná apolitičnost a nadstranickost armády jako celonárodního, sjednocujícího garanta demokratického vývoje. S tím Gottwald, Slánský, Reicin a jim blízcí nemohli souhlasit, odporovalo to podstatě jejich záměrů. Věděli, že budou muset těmto tendencím čelit. A nejen čelit, ale i ofenzivně vzdorovat a potlačovat je. Jakkoli. Tvrdě. Metodou biče a cukru, a především bez sebemenších ohledů na jakékoliv – byť i dosud vysoce ceněné – bojové zásluhy.

A tak Bedřich Reicin – rodák z Přerova, původním jménem Reinzinger či podle jiných Reicinger, předválečný činovník Svazu komunistické mládeže, kterému říkali Kinderfricke, protože řídil práci pionýrů, později sportovní redaktor Rudého práva, na počátku okupace zajatec gestapa, který se potom za záhadných okolností v jednom z židovských transportů dostal přes Berlín do Moskvy, hlasatel zdejšího rozhlasového vysílání pro Československo, ale brzy poté už rychle se prosazující osvětový důstojník v naší vojenské jednotce i blízký spolupracovník expozitury NKVD – začal budovat pevnost, z níž by se dalo útočit. Z osvětáře se stal zpravodajec, jehož postavení uvnitř 1. čs. armádního sboru v SSSR se měnilo v čím dál významnější. Když bylo potom v době bojů o Duklu rozděleno sborové oddělení pro ofenzivní a defenzivní zpravodajství na dvě samostatné části, Reicin se stal náčelníkem OBZ. Obranného zpravodajství. „Nařídili nám to, byl na to